

A rezgőnyárszitkár – *Eusphesia melanocephala* (DALMAN, 1816) új felbukkanása Magyarországon (Lepidoptera: Sesiidae)

TÓTH BALÁZS* és SZÉKELY KÁLMÁN

Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ – Magyar Természettudományi Múzeum, Állattár,
1088 Budapest, Baross utca 13.

* E-mail: toth.balazs@nhmus.hu

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6089-1218>

Kivonat. A rezgőnyárszitkár – *Eusphesia melanocephala* (DALMAN, 1816) Magyarországon igen ritka faj, mely hazánkból eddig csak röpnylások (a lepkék kikelése után a fában maradt lyukak) és hernyók alapján volt ismert a Gerecséből, az Őrségből és Somogy vármegyéből. Budapest belvárosában, a VIII. kerületi Horánszky utcában 2023.VI.18-án egy nőtény példány bukkant fel, amely begyűjtés után a Magyar Természettudományi Múzeum gyűjteményében került elhelyezésre. Jelenlegi ismereteink szerint a fajnak ez az első imágója, melyet Magyarországon megfigyeltek. A példányt valószínűleg véletlenül hurcolták be Budapest belvárosába.

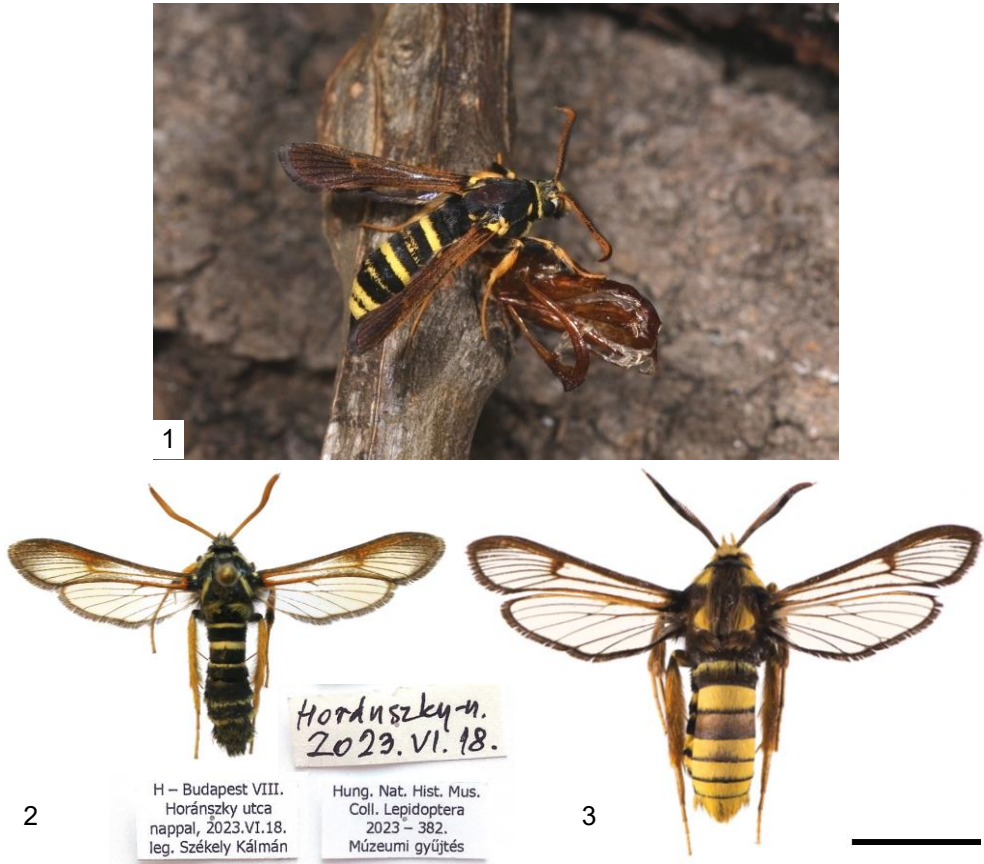
Kulcsszavak: behurcolás, Budapest, endofág, hernyó, röpnylás

Elfogadva: 2026.08.24.

Elektronikusan megjelent: 2026.08.24.

A szitkárók (Sesiidae) méh- vagy darázsutánzó, rejtett életmódú lepkék. Hernyóik endofágok: növények száraiban vagy fatörzsekben, ágakban rágják járataikat, és az ott található növényi szöveteket fogyasztják. A bábozódás is a növény belsejében történik; az imágó kikelése előtt a báb az előre kirágott járatban a felszín közelébe nyomul; az imágó már a szabadban bújik elő (1. kép). A kikelés után a növény felszínén egy lyuk, azaz röpnylás látható. A fajok egy részénél a kifejlett lepkék már nem táplálkoznak; a többi faj nektárforgyasztó, melyek a forró, napsütéses tavasz végi és nyári napokon látogatják a virágokat. Ritkán kerülnek szem elé, továbbá terepen általában nehezen vagy egyáltalán nem határozhatók, ezért a fajok hazai elterjedése, sőt a csoport hazai fajösszetétele még nem kielégítően ismert. Mindezek miatt – a néhány jól felismerhető védett faj kivételével – minden előkerülő egyedet érdemes lenne begyűjteni (nemcsak fényképezni) és (köz)gyűjteményben elhelyezni.

A rezgőnyárszitkár – *Eusphesia melanocephala* (DALMAN, 1816) a rezgő nyárhoz (*Populus tremula* L.) kötődő, Magyarországon igen ritka faj, melynek országos elterjedése alig ismert. Feltehetően az első hazai adatát HORVÁTH és PÁVEL (1875) jegyzéke említi Budáról, mivel FRIVALDSZKY (1865) faunaművében még nem szerepel. ABAFI-AIGNER és munkatársai (1896) jelzik Budapest és Szeged környékéről, latin nyelven megjegyezve, hogy nagyon ritka és csak két magyarországi példánya került elő. ABAFI-AIGNER (1907) az előző adatokat ismétli, magyar nyelven, és a fajt színesben ábrázolja.

1–3. képek. 1: Bábingébe kapaszkodó, frissen kelt bögölyszitkár – *Paranthrene tabaniformis* (ROTTEMBURG, 1775). Fénykép: DIEGO REGGIANTI, forrás: iNaturalist, licenc: CC BY-NC 4.0. 2: *Eusphencia melanocephala* (DALMAN, 1816), nőstény és cédulái felülnézetben, Budapest, Horánszky utca. 3: *Sesia apiformis* (CLERCK, 1759), Budapest, Csepel, nőstény felülnézetben. Méretléc: 10 mm.

Figures 1–3. 1: A freshly emerged specimen of *Paranthrene tabaniformis* (ROTTEMBURG, 1775), holding on to its exuvium. Photo by DIEGO REGGIANTI, source: iNaturalist, license: CC BY-NC 4.0. 2: *Eusphencia melanocephala* (DALMAN, 1816), female and its labels, dorsal view, Budapest, Horánszky street. 3: *Sesia apiformis* (CLERCK, 1759), Budapest, Csepel, female, dorsal view. Scale bar: 10 mm.

KOVÁCS (1953) kihagyja a magyar faunából, mert „bizonyítópéldány eddig nem került elő”. ISSEKUTZ (1955) már nem tárgyalja. LAŠTŮVKA & LAŠTŮVKA (1987) közlik újra, akik a Gerecsében, Tarján mellett találták röpnílásait 1975-ben; a korábbi munkákat nem hivatkozzák. Rajtuk kívül FAZEKAS (2022) szerint még PREDOVNIK (2018) szolgáltatott megbízható adatokat, aki röpnílásokat és élő lárvákat talált az Őrség 23 pontján, valamint Szulokon (Somogy vármegye). Úgy tűnik, imágójának hazai megfigyeléséről 130 éve nincs irodalmi adat; ezt látszik alátámasztani a Magyar Természettudományi Múzeum (MTM) gyűjteménye is, ahol eddig nem volt található Kárpát-medencei példánya.

A szerzők egyike (SZÉKELY KÁLMÁN) 2023.VI.18-án Budapest belvárosában, a VIII. kerületi Horánszky utcában nappal egy nagytermetű szitkárt figyelt meg. A lepke az utca térkő-burkolatán ült, ahol könnyedén el tudta fogni. A begyűjtött, időközben elpusztult példányt azonosítás céljából megmutatta az első szerzőnek, mivel hasonló fajjal még nem találkozott. A példányt az első szerző (TÓTH BALÁZS) *Eusphesia melanocephala* fajnak határozta. A lepkét (2. kép) az MTM gyűjteményében helyezték el.

A hasonló méretű *Paranthrene*-fajok elülső szárnya átlátszatlan, vagy csak kis átlátszó mezők vannak rajta. A *Sesia apiformis* (CLERCK, 1759) teste mindig zömökebb, csápja sohasem sárga, vállfedőin viszont mindig feltűnő, széles sárga folt látható (3. kép). Továbbá az *Eu. melanocephala* fejteteje nagyrészt fekete (ld. tudományos név és BÁLINT 2025), míg a *S. apiformis* feje sárga (kivéve a melanisztikus példányokat).

Az *Eu. melanocephala* a Pireneusoktól Ázsia nyugati széléig elterjedt a mérsékelt övben (WEBER 1997). Élőhelyei erdőszegélyek, ritkás erdők, fasorok, ahol a rezgő nyár megtalálható. Különleges életmódú faj: hernyója a fatörzsből rendszerint a napsütötte oldalon eredő elhalt ág töve körüli duzzanat belsejében rág, de járatai a száraz ágba és a törzsbe is behatolnak. A hernyó (irodalmi adatok szerint) három évig fejlődik, a járatban bábozódik; zavarásra mind a hernyó, mind a báb visszahúzódik a fatörzsbe. A lepke röpnnyílása általában az ág tövéhez közel a törzsön vagy az ágon helyezkedik el (GARREVOET & GARREVOET 2003). A röpnnyílások keresése jelenleg a leghatékonyabb ismert módszer a faj kimutatására.

A szitkár lelőhelyén díszfák nőnek az úttest és a járda között, de rezgő nyarat nem láttunk. Elképzelhető, hogy a környék egyik házának belső udvarán ilyen fa található, ám ennek kis valószínűségeket tulajdonítunk, mert díszfaként városokban nem szokták ültetni. Feltevésünk szerint a példányt akaratlanul hurcolhatták be Budapest belvárosába hernyóként vagy báb-ként, csomagolásra használt fában, esetleg imágó állapotban valamilyen járművel.

Köszönetnyilvánítás. Köszönettel tartozunk BÁLINT ZSOLTNak (MTM, Budapest) a szakirodalommal kapcsolatos hasznos tanácsaiért.

Irodalomjegyzék

- ABAFI-AIGNER, L. (1907). *Magyarország lepkéi tekintettel Európa többi országának lepkefaunájára. A Berge-féle lepkékönyv képeivel.* Királyi Magyar Természettudományi Társulat.
- ABAFI-AIGNER, L., PÁVEL, J. & UHRYK, N. (1896). *Fauna Regni Hungariae. Animalium Hungariae Hucusque Cognitorum Enumeratio Systematica in Memoriam Regni Hungariae Mille Abhinc Annis Constituti. III. Arthropoda. Insecta. Lepidoptera. Ordo Lepidoptera.* Királyi Magyar Természettudományi Társulat.
- BÁLINT, ZS. (2025). Magyar nevek Abafi Aigner lepkékönyvéhez. In: ABAFI-AIGNER, L.: *Magyarország lepkéi tekintettel Európa többi országának lepkefaunájára. A Berge-féle lepkékönyv képeivel.* (pp. 177–199.) Pytheas és Tinta Kiadó (reprint).
- FAZEKAS, I. (2022). *Magyarország Sesiidae atlasza. Atlas of the Sesiidae of Hungary (Lepidoptera).* Pannon Intézet.

- FRIVALDSZKY, I. (1865). *Jellemző adatok Magyarország faunájához*. Emich Gusztáv Akadémiai nyomdász.
- GARREVOET, T. & GARREVOET, W. (2003). *Sesia melanocephala*, a new species to the Belgian fauna (Lepidoptera: Sesiidae). *Phegea*, 31(1), 5–9.
- HORVÁTH, G. & PÁVEL, J. (1875). Magyarország nagy-pikkelyröpüinek rendszeres névjegyzéke. (Enumeratio Macrolepidopterorum Hungariae). *Mathematikai és természettudományi közlemények*, 12(1), 25–74.
- ISSEKUTZ, L. (1955). Aegeriidae – Üvegszárnyú lepkék, szitkárók. In GOZMÁNY L. (szerk.): *Molylepkék III. Microlepidoptera III. Fauna Hungariae XVI(4)*. (pp. 40–53). Akadémiai Kiadó.
- KOVÁCS, L. (1953). A magyarországi nagylepkék és elterjedésük. *Folia entomologica hungarica*, 6(1), 76–164.
- LAŠTŮVKA, Z. & LAŠTŮVKA, S. (1987). A contribution to the knowledge of clearwing moths (Lepidoptera, Sesiidae) in Hungary. *Folia entomologica hungarica*, 48, 97–104.
- PREDOVNIK, Ž. (2018). Faunistic notes on clearwing moths (Lepidoptera: Sesiidae) in western Hungary. *Acta Entomologica Slovenica*, 26(1), 41–54.
- WEBER, F. 1997. *Sesia melanocephala*. In EBERT, G. (ed.): *Die Schmetterlinge Baden-Württenbergs* 5. (pp. 80–84.) Eugen Ulmer GmbH & Co.

New occurrence of *Eusphesia melanocephala* (DALMAN, 1816) in Hungary (Lepidoptera: Sesiidae)

BALÁZS TÓTH* & KÁLMÁN SZÉKELY

Hungarian National Museum Public Collection Centre, Hungarian Natural History Museum, H-1088 Budapest,
Baross utca 13, Hungary.

* E-mail: toth.balazs@nhmus.hu

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6089-1218>

ÁLLATTANI KÖZLEMÉNYEK (2026) **111**(1): 67–71.

Abstract. *Eusphesia melanocephala* (DALMAN, 1816) is a rare species in Hungary, detected only by exit holes and larvae from the Gerecse Mountains, Őrség and Somogy County. One female adult was found in Horánszky street, 8th district, downtown Budapest, on 18.VI.2023, which was collected and deposited in the Hungarian Natural History Museum. This is the first hitherto known adult specimen of this species observed in Hungary. It was probably introduced accidentally to the downtown of Budapest.

Keywords: Budapest, endophagous, exit hole, introduction, larva

Accepted: 24.08.2026

Published online: 24.08.2026